

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Best, Grand Rapids; Dr C. Bouma, Zwolle; Dr K. Fernhout, Vroeland; Prof. Dr F. W. Groshede, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr D. Postma, Burgerdorp (Zuid-Afrika); Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; E. Visser, Arnhem; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Gues.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Over recht of onrecht van de naiviteit in het geloofsleven. III. — In Memoriam: Prof. Dr G. H. J. W. J. Geerink. — Kerktelijk Leven: In de Donaudalen. XIX. Verkeerde Wisselstand. VII. In volle Akte. — Pop.-Wetensch. Schetsen: Iets over het beeld van Jezus in de Moderne literatuur. XVI. Literatuur en Kunst: „De Toel der Getijden”. — Perschoonw. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

OVER RECHT OF ONRECHT VAN DE NAIVITEIT IN HET GELOOFSLEVEN.

III.

De vraag, of in het geloofsleven, in den omgang der ziel met God, de naieve „houding” of zelf-openbaring recht van bestaan heeft, moge praktisch genomen niet veel menschen bezig houden, ze heeft niettemin recht, om aan de orde gesteld te worden. In de naiviteit wordt doorgaans gezien de ongekunstelde, eenvoudige blootgeving van eigen wezen, in tegenstelling met de beredeneerde, opzettelijke, gecompliceerde handeling. Toch laat zich de vraag stellen, of tusschen naieve en opzettelijke, bestudeerde handeling een tegenstelling bestaat, en of het waar is, dat het één het ander uitdrukt. Het gewone leven stelt deze vraag reeds, en in het zelf-onderzoek van de ziel dringt zij zich dadelijk op.

Onze tijd geeft herhaaldelijk blijk van groote waardeering van de „naiviteit” als bij uitstek godsdienstige deugd, en openbaringswijze. Heister b.v. vindt haar in het primitieve kerkelijken en constatoit ze eveneens in het gebed van de groote geesten van het Christendom. En een filosoof als Peter Wust prijst de naiviteit als fase op den weg ter verlossing.

Een andere vraag is nu, hoe het komt, dat juist de tijd, waarin wij leven, zoo met voorliefde spreekt over den naieven geloofsmensch. Hoe komt het, dat speciaal onze eeuw de naiviteit als religieuze deugd verkondigt? Daar moeten oorzaken voor zijn; aan den ouderdom van het bekende spreekwoord: „simplex sigillum veri” („eenvoud is het kenmerk van het ware”) kan het alleen niet liggen.

Indertijd, zijn er verschillende factoren aan te wijzen.

Daar is, om te beginnen, het Europeesch protest tegen de „ver-amerikaniseering” van ons leven.

Ik vind deze uitdrukking zoo aardig, dat het me bepaald spijt, ze niet zelf gevonden te hebben. Ik trof ze in boeken. Onder andere in Fritz Maunther: „Gottlose Mystik” (d.w.z., niet: goddelooze mystiek, maar God-looze mystiek, mystiek zonder God). In het inleidend woord, waarmee dit boekje geopend wordt, staat, dat de vraag naar de mystiek onder andere een tegenstelling vormt en zoekt met „het Amerikanisme” van onzen tijd.

Dat kan beteekenen: de zakelijkheid, de voordeelgeheug (godsdienst is voordeelgeheug). Het kan ook willen zeggen: de „gecompliceerdheid”, de opzettelijkheid, het „uitgerokende” van onzen tijd. De over-verzadiging, waarvan het gevoel door de hypercultuur ons is bijgebracht.

Het Amerikanisme. — De Amerikaansche geest, dat is de geest van de geraffineerde techniek, van de tot het uiterste opgevoerde cultuur-genieting. Weinig kunst, veel gekunsteldheid. Dit is althans de Amerikaansche geest als symbool; de werkelijkheid doet in gevallen als deze niet veel ter zake; Henry Ford kan ook wel dichter zijn, en Taylor ook. Het kan.

Het klinkt niet prettig, maar het is toch waar: de opzettelijke terugkeer tot de primitieve natuurlijkheid, tot de onbevangenheid, tot de ongekunsteldheid, is, omdat hij een protest is tegen een eenzijdigheid, zelf weer een eenzijdigheid. M.a.w. die terugkeer is niet „naief”.

Kruistochten zijn trouwens nooit naieve uitstelingen der ziel: er is altijd een of andere proef of zedot voor nodig, om ze op te wekken. De profeten kunnen naief genoeg zijn; maar hun volgzame leerlingen zijn het niet. En als de profeten doceren gaan na het profeteeren, is het naieve ook van hen geweken. En zoo is nu onze tijd. Onze tijd roept om de naieve „houding”; maar de opzettelijkheid, de reflexie, de gekunsteldheid, de zelf-analyse ligt er boven op, of, laat zich duidelijk er door heen zien.

Niet, dat reactie tegen onnatuur met de naiviteit onbestaanbaar zou zijn.

Integendeel: onwillekeurig reageert de naieve, kinderlijke mensch, de „primitieve” ziel, tegen alle vijandige prikkels. De naiviteit van het kind verzet zich spontaan, heel natuurlijk, tegen alles wat met de eenvoudigheid van zijn bestaan in strijd is.

Maar, al is de naiviteit onmiddellijk geneigd tot den haastigen afkeer van alles wat met haar simpel bestaan in strijd komt, de terugkeer tot de naiviteit is zelf niet meer naief. DIE is bewuste reactie: het is een poging tot forceering van het slot der gevangenis, waarin men zich besloten heeft. De naieve kind-mensch is in zijn gevoel vrij; en hij trekt zich instinctmatig van alle grauwe gevangenis-muren terug. Als hij terecht komt in een gevangenis, en het weet, dan zal hij enkel maar jammeren, zoolang hij een naief kind gebleven is: jammeren, bidden, klagen, roepen om de vrijheid. Maar gaat hij vijf en zaag koopen, of smokkelen, om de tralies door te zagen, dan is hij berekenend: de naiviteit is er niet meer.

Zoo is het met den mensch onzer dagen: hij maakt van de naiviteit een dogma, een theorie, een redmiddel: dat is het beste bewijs, dat hij ze kwijt is. De primitieve mensch schrijft geen boeken over Rousseau; Rousseau doet het wel over den primitieven mensch. En hij moeëst Rousseau wézen, en van prijsvragen verstand hebben, en het klimaat van de universiteit hebben leeren verdragen, om de advocaat te kunnen worden van den naieven mensch.

De opmerking is, gelijk men verstaat, niet nieuw.

Dr H. M. v. Nes besluit zijn boek over „De nieuwe mystiek” met het verhaal van Sully-Prudhomme: Er was, aldus het verhaal, er was een volk van kooplieden, dat alles veroordeelde, wat niet onmiddellijk hate afwierp in de kas. (Het veramerikaniseerde” volk, zouden we, om ten deele de beeldspraak van daareven vol te houden, kunnen zeggen). „In wrake besloten de bloemen niet meer te geuren, zich van al haar pracht te ontdoen, en alleen het nuttige, stamper en meeldraden, te behouden. Dit duurde zoo drie jaar, maar toen konden de menschen het dan ook niet langer uithouden in hun wanhoop. Een oud dichter smeekte de roos haar bloemblad weer te ontplooiën. De bloemen werden bewogen door de bittere klacht en weder verschenen de vroolijke kinderen der zon in al haar heerlijkheid, zoodat het volk juichte van geestdrift”.

Ziedaar het verhaal.

Men kan verschillen van meening over de vraag, of het inderdaad waar is, dat de bloemen heusch weer bloeien, niet in een bloempotje, niet in een vaas, niet in een aangelegd park, maar in het wilde bosch, dat dan door de kooplieden bewoond zou worden.

Maar indien de bloemen weer zouden zijn gaan bloeien, dat is de juichkreet der kooplieden na den terugkeer hunner ziel tot de bloemen, en den terugkeer der bloemen tot hun ziel. niet meer de naieve jubel van hun jeugd, toen ze nog geen kooplieden, toen ze nog niet „veramerikaniseerd” waren. Toen ze als kind speelden in den tuin, toen hebben ze als naievelingen gejubeld om, en gelachen tegen een bloem. Toen ze later echter er om smeeken moesten, waren ze kooplieden; ze waren het gebleven, en omdat ze het nog waren, en nog wisten, dat ze het waren, daarom zochten ze weer naar de bloemen. Tusschen den eersten en den tweeden jubel om bloemen lag het verlies van de naiviteit, en de wetenschap daarvan. Die wetenschap kon weggedrongen zijn, „verdronken”, zegt men tegenwoordig, maar dat maakte het roepen des te meer geraffineerd. Er lag een verlijnde opzettelijkheid in, een poging om te ontsnappen uit hun gevangenis. De naieve mensch bidt: „voet mij uit mijn gevangenis”. De bewuste, reflecterende, berekenende mensch, koopt een vijl, of stelt een memorie op over de bloemen, en derzelver schoonheid, en over de nuttigheid van het spel van het kind tusschen de bloemen. De memorie kan de naiviteit tot thema stellen, maar een thema, dat uitgewerkt wordt, is zelf de naiviteit kwijt.

Zou het zoo niet zijn met den hedendaagschen roep om naiviteit?

Er is een mystiek, die nieuw, krachtig, jong leven is. En er is ook een roep om mystiek, die reactie is, ressentiment, een rukken aan tralies, zonder tranen, want de vijl, de zaag worden geprobeerd, de krachten gemeten, de kansen gewogen. Bij dat werk schreit men niet, althans niet meer, en men bidt ook niet, althans op dat oogen blik bidt men niet. Er is berekening, en mitsdien constructie.

Sporen van ressentiment in dit zoeken naar naief leven zijn er. Ze zijn er overal. En men behoeft niet níl plunderen te gaan in de werken van Max Scheler of van Oswald Spengler, om ze te vinden.

Om iets te noemen: men kent het verschijnsel van het „neo-christianisme”; de terugkeer, sinds 1890, — wat is dat alweer lang geleden — van vele dichters en schrijvers tot het eerst verlaten christendom. Dr v. Nes, in zijn reeds genoemd werk, haalt het oordeel van René Guenon (Les jeunes) met instemming aan, als hij van deze beweging opmerkt, dat „in dit troebel ideaal te onderscheiden vallen een zekere levensmoedheid, verachting van het heden, het spijtig terugverlangen naar een verleden, dat men ziet door den bedriegelijken sluier der kunst, de lust in het wonderspreukige, de behoefte aan iets singuliers, de aspiratie van overprikkelden naar eenvoud, de kinderlijke aanbidding van het wonderbare, de ziekelijke bekoring van droomerijen, geschokte zenuwen, kortom, een vertwijfelde noodkreet der zinnelijkheid”.

De aspiratie van overprikkelden naar eenvoud... de reactie tegen het „amerikanisme”... Paul Verlaine was één van hen, en het boek van dr Van Nes noemt hem ook in dit verband. Maar zijn reactie was noch naief, noch waarachtig christelijk, wat enkel reactie is, is trouwens nooit christelijk, omdat het christelijke een positief begrip is. Het is dan ook wel wat méér dan een staal van grof-brutalen overmoed, want het is ook